Impact Factor-8.632 (SJIF)
ISSN-2278-9308

B.Aadhar

Single Blind Peer-Reviewed & Refereed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

February - 2024

(CDLVII) 458(A)

SANT NAMDEV: HISTORICAL, RELIGIOUS AND SOCIAL ASPECTS

Chip - Editor
Prof. Virag S. Gawande
Director

Executive Editor
Prof. Dr. S. G. Talnikar
Principal

Editor
Dr.A.G.Ambhore
Head, Department of History.
Toshniwal Arts, Commerce & Science College,
Tq: Sengaon, Dist. Hingoli- (MS

Co-Editor
Dr.G.P.Bhalerao
Department of History.
Toshniwal Arts, Commerce & Science College,
Tq: Sengaon, Dist. Hingoli- (MS

This Journal is indexed in :
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.aadharsocial.com

Aadhar Publications

Impact Factor – (SJIF) –8.632 ISSN – 2278-9308

B.Aadhar

Single Blind Peer-Reviewed & Refereed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

February, -2024

ISSUE No - (CDLVII) 458-A

SANT NAMDEV: HISTORICAL, RELIGIOUS AND SOCIAL ASPECTS

Prof. Virag.S.Gawande
Chief Editor
Director
Aadhar Social Research &, Development Training Institute, Amravati.

Prof. Dr. S. G. Talnikar
Executive Editor
Principal,

Dr.A.G.Ambhore
Editors
Head, Department of History.

Dr.G.P.Bhalerao
Co-Editor
Department of History.

Toshniwal Arts, Commerce & Science College,
Tq: Sengaon, Dist. Hingoli- (MS

Aadhar International Publication

For Details Visit To : www.aadharsocial.com

© All rights reserved with the authors & publisher

'B.Aadhar' International Peer-Reviewed Indexed Research Journal
Impact Factor -(SJIF) -8.632, Issue NO, (CDLVII) 458 -A
ISSN : 2278-9308
February 2024

Sonpeth Pin-431516 G.Sonpeth Dist.Parbhani

21	संत नामदेवांच्या काव्यातील मूल्यविचार — वडगुजर अनिल नाथरा	77
22	संत शिरोमणी नामदेव महाराज यांच्या जीवनकार्याचा आढावा — प्रा.तांबिले महेश किसन	81
23	संत नामदेव यांचे वाङ्मयिन व सामाजिक कार्य — प्रा.डॉ.किरण कि.बुधवन्त	85
24	श्री संत नामदेवांचे वारकरी पंथातील योगदान — प्रा.डॉ.कर्हाळे उत्तम सिताराम	88
25	भक्ती चळवळ — पंडित कीर्ती नारायणराव	91
26	संत शिरोमणी : नामदेव महाराज — प्रा. डॉ. अतिश माधवराव कदम	98
27	मध्ययुगातील देशाची राजकीय पार्श्वभूमी आणि संत नामदेवांचे कार्य — प्रा.डॉ. पी. एस. लोखंडे	102
28	संत नामदेवाचे वारकरी संप्रदायातील योगदान — प्रा.डॉ.शेटोड एस.एन.	104
29	संत नामदेव महाराज यांचे जीवनकार्य — श्रध्दा अशोक बोर्डे , डॉ. कमळकर एस. के.	108
30	संत नामदेव महाराज यांचे जीवन आणि त्यांची कामगिरी: — प्रा. डॉ.मधुकर फकिरा राऊतराहे	111
31	संत नामदेवांचा भक्ती महिमा — डॉ. खंदारे राहुल भीमराव	113
32	संत कवयित्री जनाबाई यांच्या अभंगातील स्त्री संवेदना — डॉ. बलवीरचंद्र बापुसाहेब राजूरकर	118
33	संत नामदेवांच्या अभंगातील मानवी जीवनमूल्ये — प्रा. डॉ. संभाजी दादाराव पाटील	121
34	संत नामदेव महाराजांचे सामाजिक व आध्यात्मिक कार्य — प्रा.डॉ. अंभुरे एस.डी.	125
35	वारकरी संप्रदाय-एक चिकित्सा — डॉ.संदीप लोंढे	127
36	संत नामदेव :भक्ती चळवळ — प्रा. डॉ. पंजाब शेरे	129

B.Aadhar' International Peer-Reviewed Indexed Research Journal
Impact Factor -(SJIF) -8.632, Issue NO, (CDLVII.)) 458-A
ISSN : 2278-9308
February 2024

संत नामदेव महाराजांचे सामाजिक व आध्यात्मिक कार्य

प्रा.डॉ. अंभुरे एस.डी.
कै. रमेश वरपूडकर महाविद्यालय सोनपेठ ,मो.९५११९५४२७६,shivajiambhure0104@gmail.com

१)प्रस्तावना:-

संत नामदेव महाराज हे वारकरी संप्रदायाचे महान प्रचारक असून भारतभर त्यांनी त्या बाबतीत भावनिक एकात्मता साधली भागवत धर्माची पताका पंजाब पर्यंत घेऊन जाण्याचे कार्य त्यांनी स्वकर्तुत्वाने केले. संत नामदेव महाराज मराठी भाषण मधील जुन्या काळातील कवी पैकी एक होते .अशा महान संतांचा जन्म १२७० मध्ये महाराष्ट्रातील मराठवाड्यातील हिंगोली जिल्हा नरसी नामदेव या ठिकाणी झाला असून त्यांचे आडनाव रेळेकर हे होते. त्यांच्या वडिलांचे नाव दामा शेट्टी असून आईचे नाव गोणाई हे होते. दामाशेट्टीचे वडील कपडे शिवण्याचे काम करीत असत म्हणजे ते शिंपी होते. संत नामदेव महाराजांचा मृत्यू 3 जुलै १३ ५० रोजी झाला म्हणजेच त्यांना एकूण ८०वर्षाची आयुष्य लाभले ते मूळचे नरसी नामदेव येथील असली तरी त्यांचे पूर्वज यदुशेठ हे पंढरपूरला स्थायिक झाले असल्यामुळे त्यांचे बालपण पंढरपुरात गेले ते लहानपणापासून विठ्ठल भक्त होते. संत नामदेवाचा विवाह राजाई यांच्याबरोबर लहान वयात झाला होता संत नामदेव महाराजांना नारा, विठा, गोंदा, महादा 4 पुत्र व लिंबाई नावाची मुलगी होती त्यांच्यावर व त्यांची मोठी बहीण यांच्या बरोबर आहात असत अशा प्रकारे नामदेवाचे कुटुंब जवळपास १५ माणसाची होते .तसेच संत जनाबाई या त्यांच्या परिवारातील मानल्या जात असत (संदर्भ .त्या स्वतःला नाम याची दासी म्हणत.)

संत नामदेव यांचा कालखंडा आणि संत ज्ञानेश्वर यांचा एकच कालखंड मानला जातो संत नामदेव महाराज वारकरी संप्रदायाचे प्रचारक व नामचिंतेचे आद्य प्रणेते एक थोर संत होऊन गेले आहेत. नरसी नामदेव या ठिकाणी हे जन्म गाव असल्यामुळे तेथील संत नामदेव यांच्या मंदिराचा जीर्णोद्धार २०१९ ला झाला आहे.

२) उद्देश किंवा हेतू:-

१) संत नामदेव महाराजांच्या विचाराचा प्रसार व प्रचार व्हावा
२) संत नामदेव महाराजांच्या कार्यांची माहिती सर्वसामान्यांना मिळावी
३) संत नामदेव महाराजांचे सामाजिक व आध्यात्मिक कार्याची माहिती करून घेणे
४) संत नामदेव महाराजांच्या साहित्याची माहिती करून घेणे

३) गृहीतके:-

१) संत नामदेव महाराज कालीन जातीव्यवस्था होती
२) संत नामदेव कालीन भारतात अध्यात्माची सर्वसामान्यांना गोडी लागली होती
३) संत नामदेव महाराजांचा प्रभाव महाराष्ट्र, पंजाब ,राजस्थान, संपूर्ण भारतात होता

४) वारकरी संप्रदायाचा प्रचार व प्रसार:-

संत नामदेव महाराज मराठी भाषेतील सर्वात जुन्या काळातील कवी पैकी एक आहेत .त्यांनी वज्र भाषा मधून फार मोठे काव्य रचले आहेत .त्यांनी शीख धर्मातील पवित्र ग्रंथ साहेब चरित्रकार, आत्मचरित्रकार, कीर्तनाच्या, माध्यमातून महाराष्ट्रात नव्हे तर संपूर्ण पंजाब प्रांतात भागवत धर्माचा प्रचार व प्रसार करून फार मोठ्या प्रमाणात वारकरीत संप्रदायात चा प्रचार केला.

५) संत नामदेव महाराजांचे साहित्य:-

संत नामदेव महाराज हे मराठी भाषेतील सर्वाधिक जुन्या काळातील मराठी भाषेतील कवी होते त्यांनी वज्र भाषेमध्ये फार मोठी काव्य रचलेआहे त्यांनी जवळपास २५०० पद(अभंग) रचले आहेत यामध्ये १२५पद रचली (अभंग)आहेत. त्यातील सुमारे ६२ अभंग नामदेवजीकी मुकबाणी सिंग पंथाच्या गुरु ग्रंथ साहेब मध्ये गुरुलिपिक घेतलेले आहेत .त्यांनी संतदेवानी आदी समाधी व तीर्थवली या ग्रंथातील अध्यात्मातून संत ज्ञानेश्वरांची चरित्र सांगितलेआहेत त्याचबरोबर संत नामदेव महाराज आपल्या कीर्तनातून अनेक चांगल्या ग्रंथाचा संदर्भ देत असत यावरून महाराज हे बहुश्रुत अभ्यासु असल्याचे दिसून येतात नामदेव महाराज किर्तन करीत 'पुढे देव नाचे पांडुरंग 'अशी त्याची योग्यता होती' नाचू कीर्तनाचे रंगी' 'ज्ञानदीप लावू जगी 'हे त्यांच्या आयुष्याचे ध्येय होते.

६) राष्ट्रीय एकात्मता व संत नामदेव महाराज:-

संत नामदेव महाराजांनी कठीण काळात महाराष्ट्रातील जनतेला एकत्र बांधण्याचे काम केले. त्यांचे प्रवचन लोक मोठ्या भक्ती भावाने ऐकत असत .पंजाब मधील शबद कीर्तन आणि महाराष्ट्रातील वारकरी संप्रदायाची कीर्तन यात

बरेच साम्य आहे .पंजाब मधील शिक बांधवांना ते आपले वाटतात शिख बांधव "नामदेव बाबा "म्हणून त्यांची गुण गात जातात 'घुमान 'या ठिकाणी पंजाब मध्ये संत नामदेव महाराजांचे मंदिर उभारले आहे .बोहरदास. लडडु विष्णू स्वामी. केशव कलाधारी हे पंजाब मधील त्यांचे शिष्य होते राजस्थान मधील शिख बांधवांनी नामदेवांची अनेक मंदिर उभारली संत 'शिरोमणी' असे यथार्थ संबोधन त्यांच्याबद्दल वापरले जाते. तसेच संत नामदेवांनी समाज जागृती महान कार्य केले संसारात राहून संसाराचा उपभोग जरूर घ्यावा .परंतु नित्य जागृत राहावे वेळोवेळी विश्वराची भक्ती करावी. नामदेवाच्या तत्त्वज्ञानाचा गाभा म्हणजे व्यवहारिक व प्रापंचिक जीवनावर अभंगा द्वारे भाष्य केले आहे चंचल मनाविषयी ते म्हणतात. मान केले तैसे होय .धाडले तेथे जाय. संत नामदेवांचे अभंग कविता .अतिशय सरळ अर्थपूर्ण भावस्पर्शी आहेत. संत नामदेवांनी अज्ञानाला दूर सारत कीर्तनाच्या माध्यमातून ज्ञानाचा दीप लावण्याचे महान कार्य केले त्यांनी उत्तर भारतात तब्बल ५४वर्षे समाज जागृतीचे आध्यात्मिक कार्य केले महाराष्ट्रापासून ते पंजाब पर्यंत भागवत संप्रदायाचा प्रचार व प्रसार केला. त्यांनी गुजरात .सौराष्ट्र .राजस्थान. असा प्रवास करीत किर्तनाद्वारे भागवत संप्रदायाची प्रवर्तन केली राजस्थानमध्ये जयपुर .भारतपूर. बिकानेर. अलवर शहरात नामदेवाची मंदिर आहेत राजस्थानमध्ये ८ जिल्ह्यातील ५२ गावात नामदेवाचे मंदिरे अजही आहेत. त्यांच्या नावाने अनेक ठिकाणी शाळा आहेत यातून संत नामदेव महाराजांचे फार मोठे कार्य दिसून येते.

७) समारोप:-

अशाप्रकारे ७००वर्षापूर्वी संत नामदेव महाराजांनी संपूर्ण भारत भ्रमण करून भागवत धर्माची पताका उत्तरेत नेणारे संत नामदेव महाराज हे पहिले संत होते रामानंद.कबीर. नानक. अशा संतांना प्रेरणा मिळाली .लोकांना कर्मकांडापासून परावर्त करून खरा धर्म सर्वसामान्यांच्या मनात रुजवला अखंड भारत भ्रमण करत विश्वशांतीची स्वप्न साकार केले. ज्ञानदेवाने केलेली विश्व कल्याणची प्रार्थना नामदेवाने सार्थ केली ८० वर्षे वय झाल्यानंतर देह त्यागाचे ठरविले आषाढ शुद्ध एकादशी शेके १३५० वैद्य त्र्ययोदशी ३जुलै १३५० या दिवशी विठ्ठल मंदिरांच्या महाद्वारातील पहिल्या पायरी खाली समाधी घेतली. अजय आपण नामदेव पायरीचे दर्शन घेतल्यानंतर विठ्ठल दर्शनास जातात.

८) संदर्भ ग्रंथ:-

१) प्राचीन मराठी वांग्मयाचा इतिहास:-ल.रा. नाशिराबादकर
२) प्राचीन मराठी वांग्मयाचा इतिहास:-साहित्यिक शेळके
३) संत नामदेव एका दृष्टिक्षेपात:-विश्व समाद केंद्र मुंबई १७ नंबर २०२४
४) नामदेव विकिपीडिया:- २५ नोव्हेंबर २०२२ संत नामदेव महान कार्य. लेख

PRINCIPAL
Late Ramesh Warpudkar (ACS)
College, Sonpeth Dist. Parbhani

Shri Gajanan Shikshan Prasarak Mandal, Yeldari Camp
Linguistic (Marwadi) Minority Institute

Toshniwal Arts, Commerce & Science College, Sengaon

Tq: Sengaon, Dist. Hingoli-431542 (MS)

Establishment -1993
Re-accredited by NAAC with
'B++' Grade (CGPA: 2.98)

DEPARTMENT OF HISTORY

Organized

Interdisciplinary National Conference

SANT NAMDEV: HISTORICAL, RELIGIOUS AND SOCIAL ASPECTS

Late Ramesh Warpudkar ACS College
Sonpeth
Pin-431516
Ta.Sonpeth Dist.Parbhani

CERTIFICATE

This is to certify that, Dr. Ambhure Shivaji Devidasrao

has participated in the Interdisciplinary National Conference on "**Sant Namdev: Historical, Religious And Social Aspects**" organized by the **Department of History, Toshniwal Arts, Commerce and Science College, Sengaon, Dist. Hingoli, Maharashtra, India** on **17th February 2024**

PRINCIPAL
Late Ramesh Warpudkar (ACS)
College, Sonpeth Dist. Parbhani

Dr. Bhalerao G.P.	Dr. Ambhore A. G.	Dr. S. G. Talnikar
Organizing Secretary	*Convener*	*Principal*